

Marlo's Chronyke

Stichting

Heemkunde Markelo

Jaargang 5
Nummer 1
April 2002

Marco's Chronyke

Uitgave van de Stichting Heemkunde Markelo

Inhoud

Van de redactie	1
Erve Doesschot	1
De Kleyne Pot	4
Streektaal, dialect of plat	5
De Motorbolle	9
Oude foto	12
Wachtmeester Beunk vertelt	13
Oud Nieuws	18
Van dierenvel, via klederdracht	19
Oud Nieuws	23
Leven en werken op de boerderij...	24

Redactieleden

Mw. W. Roodhorst, Pr.Irenestraat 13, 7475 BW Markelo,
tel. 363795

Mw. G. Stokreef-Braakman, Larenseweg 2, 7475 PW Markelo,
tel. 363009

J. G. Hidders, Rijssenseweg 12b, 7475 VB Markelo, tel. 361833

G.J.Leferink, Tolweg 57, 7475 BH Markelo, tel. 361890

Stichting Heemkunde Markelo. Internet: [http:// go.to/markelo](http://go.to/markelo)
Secretariaat: A. H. Vedders, Blauwe Torenstraat 33, 7241 BD
Lochem. E-mail: antonvedders@hetnet.nl

Van de redactie.

Zo langzamerhand raken we gewend aan het gebruik van de Euro in plaats van onze oude, vertrouwde gulden. Om die in de herinnering te houden wilde de redactie aan dit onderwerp een artikel wijden. Toen aan het eind van vorig jaar in diverse kranten en tijdschriften zoveel over de snip, de zonnebloem enz. werd gepubliceerd besloten we andere onderwerpen voor dit nummer te kiezen. Een artikel over geld, en met name over de in deze streek gebruikte munteenheden, houdt u van ons tegoed.

Velen zullen inmiddels het boek over Stokkum, dat in november in de Hoestinkhof het levenslicht zag, in hun bezit hebben. Een knap stuk werk van Jan Stoelhorst, die het leeuwendeel voor zijn rekening nam. Er valt veel over de geschiedenis van Stokkum en over de bewoners en hun eigenaardigheden in te ontdekken. Weer een stuk plaatselijke geschiedenis dat voor toekomstige generaties is vastgelegd en behouden.

Geschiedenis van een boerderij

Na beschrijvingen van de boerderijen Welmer op de Borkeld, Odinc in Elsen, en de De Kleyne Pot in Herike. is nu een boerderij uit Kerspel Goor aan de beurt en wel het Erve Doesschot.

Erve Doesschot

De naam Duscecote wordt voor het eerst genoemd in 1188, in een register van de bisschoppelijke rentmeester van Twenthe uit 1385, dat een copie blijkt te zijn van een origineel uit het begin der veertiende eeuw, waarin ook de naam wordt vermeld. Het erve is dan horig onder den Hof te Goor, die aan de Bisschop van Utrecht behoorde. De Bisschop van Utrecht had in Twenthe

zes hoven, namelijk die van Ootmarsum, Oldenzaal, Borne, Delden, Weddehoen en Goor. In de 14^e eeuw waren in Kerspel nog 15 Bisschoppelijke erven, waaronder het Doesschot. De bewoners van deze erven waren horigen.

Erve Doesschot, een Weldammer boerderij

Voor de geschiedenis van het Doesschot en zijn bewoners zijn de rentmeestersrekeningen, waarin de inkomsten uit de horige goederen in Twenthe staan opgetekend, van zeer groot belang. Uit de bisschoppelijke tijd zijn er slechts twee over, namelijk één van 1385 en één van 1494 (beide in het Latijn). Van 1531 tot aan het einde van de horigheid, in het begin van de 19e eeuw, zijn ze in een bijna ononderbroken reeks bewaard gebleven. Uit deze rekeningen blijkt dat het Doesschot in het jaar 1300 moest opbrengen: 9 solidi (Leuvens pond), één bedeswyn (bede is belasting), 4 mud rogge, 2 mud gerst en 2 mud haver. Merkwaardigerwijze blijft dit alles tot 1809 nagenoeg onveranderd, wat we kunnen zien in de diverse rekeningen uit die tijd. Na 1541 worden de 9 solidi veranderd in 10 stuivers.

In de 17e eeuw worden de leveringen in natura allengs vervangen door betalingen in geld. Zo wordt in 1606 voor een bedeswyn 18 stuivers berekend, in 1618 is dit 15 stuivers en van 1619 tot 1657: 12 stuivers en 12 penningen. Hier dus geen inflatie, waar vind je dat vandaag de dag nog!

Naast deze jaarlijkse opbrengsten waren er ook nog persoonlijke diensten die de horigen volgens het hofrecht moesten verrichten, blijkt uit een oud hofboek van den Hof te Goor.

Dit is op een hofdag van 1648 voorgelezen en begint aldus:

“Extract uyt het hoffboeck van Zall. Lambert, Hoffrichter van Goor. Ten eerste bevinde ick van honderd toe hondert ieder toe, dat alle huysgenoeten den hoffrichter van Goor iederlix einen dienst met haer peerd ende wagen schuldich sint toe dienen, ende dienen eenen dach lanck; noch alle ieder eenen dach gross toe meyen behoiren sie oock to doen” (dit laatste betekent dat een ieder ook één dag moet komen om gras te maaien).

Ook het erve Doesschot moest aan deze verplichting voldoen.

Deze diensten konden blijkbaar worden afgekocht, want in een optekening van 1668 wordt erbij vermeld: *“Duijscaete, dienstgeld 24 gulden”*. Van 1707 af wordt het dienstgeld van 24 gulden op 21 gulden gebracht en dit bedrag blijft tot de laatste rekening in 1809 ongewijzigd. Bovendien rustte, althans sedert 1590 op het Doesschot nog de verplichting bij te dragen in het onderhoud van de koster te Goor. In een lijst van 1590 van de inwoners van Kerspel Goor, aanwezig in het Kerkelijk archief van Goor, met het opschrift: *“Dit is der Costerien Inkompst”*, werd aangegeven dat Duschott per jaar *“ein skepell rogge”* voor dit doel moest opbrengen.

In totaal moest het Doesschot dus in de 17^e eeuw, uitgedrukt in de geldswaarde van die tijd opbrengen:

In den Hof te Goor, volgens de taxatie	40 g. 6 st.
Aan dienstgeld	24 g.
Aan de Drost	1 g. + 1 hoen
Voor de Koster van Goor	<u>1 sch. rogge</u>
Samen ongeveer	70 gulden.

Behalve de genoemde inkomsten had de "heer", later de provincie, recht op het houtgewas dat op de horige erven groeide. In de Twentse hofrechten wordt over het hakken van eikenhout niet gesproken, waarschijnlijk omdat men zich algemeen hield aan het, ook elders gevolgde oude gebruik dat aan de horigen toestond "zoveel hout te hakken als zij voor vernieuwing en het onderhoud van hunne huizen nodig hadden".

In de 17^e eeuw werden hiervoor zeer scherpe bepalingen gemaakt en af en toe hadden op de domeinen grote houtverkopingen plaats ten bate van de Provincie. Er werd echter nauwkeurig voor gezorgd dat de houtopstand behouden bleef en vooral het zogenaamde harde hout, eiken en beuken, werd beschermd. Men werkte ook aan nieuwe aanplant. In de archiefstukken, betrekking hebbende op het rentambt Twente, treffen wij in de gehele 18^e eeuw de rapporten aan van de opzichters die belast waren met de controle op het aanpoten van "eikentelgen". In het rapport van 1731 staat ondermeer: " *Vant poeten van telgen op die goederen van die provintie, wat sy hebben gepoet in 't jaar 1713: Carspel Goor: Doesschot 27, Groethengel 26, Luttkihengel 28*"

In een resolutie van 9 augustus 1662 hadden de Ridderschappen en Steden een hoge boete ingesteld op het illegaal hakken van eikenhout. De rentmeester van Twente hield hier nauwkeurig toezicht op. Werd een horige betrapt als hij zich daaraan schuldig maakte, dan had de aanbrenger recht op een som geld, gelijk aan de helft van de erfwinning van de horige erve.

In het volgende nummer gaan wij verder met de bewoners van het Doesschot

De Kleyne Pot

Naar aanleiding van het artikel over de Kleyne Pot in het voorgaande nummer kregen wij nog wat aanvullende informatie over de laatste bewoners (zie pag.5 vorig nummer) en een foto

van het boerderijtje voordat het omstreeks 1958 werd afgebroken.

Gerrit Jan Schreurs, in de volksmond Dekkersgetjan genoemd, heeft na het vertrek van de fam. Oosterkamp een aantal jaren alleen gewoond op het boerderijtje. Op 25 mei 1939, hun trouwdag, zijn daar F.J.Harmelink, geboren in Gorssel en zijn vrouw H. Aanstoot, geboren in Holten, in een gedeelte van het huis bij hem gaan wonen. Eind april 1955 is Dekkersgetjan overleden en heeft de fam. Harmelink het huis geërfd. In 1957 hebben zij een nieuw huis gebouwd waarna het oude huis is afgebroken.

Boerderijtje van Dekkersgetjan

Streektaal, dialect of plat

In dit nummer vindt u een artikel: de motorbolle, geschreven in onze streektaal ofwel, ons dialect. Omdat wij in de toekomst wat vaker een verhaal willen plaatsen in de streektaal, willen wij wat nader ingaan op de Nederlandse en de streektaal.

Nederlandse taal.

Nederlands is de officiële en wetenschappelijke naam die gegeven is aan de taal die in Nederland, het noordelijk deel van België (Vlaanderen) en in Frans Vlaanderen wordt gesproken. In Nederland de enige, in België een der landstalen en in Frankrijk slechts een steeds meer verdwijnend dialect. Het Afrikaans is van het Nederlands afgeleid.

De Nederlandse taal behoort onder de Germaanse talen tot de West-germaanse taalgroep. Na de 2^e Hoogduitse klankverschuiving zien we een splitsing in de dialecten Hoogduits en Nederduits. De Nederduitse groep vertoont een onderverdeling in Saksisch en een Oudnederfrankisch. Uit het Westnederfrankisch, een dialect uit de laatste groep, is het Nederlands ontstaan, dat ook de invloed van Friese en Saksische taalelementen onderging. Door de eenwording van de gewesten, eerst tot republiek, later tot koninkrijk, werd een algemene, voor iedereen begrijpelijke, taal nodig. Het lag voor de hand dat ze ontstond in de toonaangevende steden in Holland en werd verbreid door schrijvers, ambtenaren, kooplieden en zeker door de bijbelvertaling van de Dortse synode.

De Nederlandse taal kreeg dus in de 17^e eeuw haar definitieve structuur, waarbij de taal zoals die in Holland werd gesproken, normgevend werd.

Dialect.

Dialect is een streektaal, ofwel een lokaal bepaalde spreektaalvorm binnen een taalgemeenschap. Zo is Twents een dialect van het Nederlands, maar het Nederlands op zijn beurt een dialect van het Westgermaans. Het Fries is geen dialect van het Nederlands, maar stamt rechtstreeks van het Westgermaans en is dus evenals het Nederlands van dialect tot een zelfstandige taal geworden.

Het dialect is geen degeneratie van de cultuurtaal, eerder een taalresort dat aan de vernieuwing is ontkomen en restanten oude cultuurtaal bevat.

De cultuurtaal stamt steeds uit een gebied dat economisch of anderszins overwicht verkregen heeft. Als literair hulpmiddel wordt dialect toegepast om de sfeer van een landschap en haar bevolking uit te beelden. Enkele dialectschrijvers hebben in dit genre werken van formaat geschreven.

Het bestaan van dialect wordt vrijwel dagelijks overal in de beschaaftde wereld ondergraven door pers, radio, televisie en school. Dat niet alleen, ook het Nederlands wordt op een ergerlijke wijze ontkracht. Onze Nederlandse taal is, zeker de laatste vijftig jaar, verbasterd met Franse, maar hoofdzakelijk Engelse woorden. En ook woorden die nergens op slaan, het is geen dialect en geen Nederlands.

Uitzendingen in dialect op regionale omroepen zoals radio Oost of plaatselijke omroepen, zijn veelal niet in zuiver dialect, maar een soort verbasterd Nederlands.

Een van de bekendste ijveraars voor het behoud van de streektaal was de bekende streekdichteres Johanna F. van Buren uit Hellendoorn. Ze schreef elke week een gedicht (leedties zoals zij ze noemde) in haar geliefde streektaal, die geplubliceerd werden in het Dagblad van het Oosten. Zij heeft meer dan 1000 gedichten geschreven. Bijgaand gedicht schreef zij in november 1938. Is er na ruim zestig jaar wat veranderd?

Oet stad en laand verdreven

Oet stad en laand verdreven,
 Oet hoes en hof verjag,
 Geet oonder 'n bloot' n hemel
 Noew dwaal' n dag en nach.
 "Het oale volk" ...de wichter
 Goat zoonder va en moo,
 En komt z' op aander laand an,
 Dan...zit de gréénze too...
 De zeek' n en de oalen
 Verlangt misschien... wie weet...
 Det ze den stil' n masschop,
 De dood, mar schielijk zeet...
 De huze zeent kapot en
 De kaarken stoat in braand...
 "Het oale volk" geet dwaal' n,
 't Hef nargens mear zien laand...
 Gelukkig goat der stem' n
 Op van barmhattigheid
 Van dappre leu, dee doalijk
 Tot doaden zeent bereid....

Nog niet zo lang geleden hebben wij de tijd gekend dat men zich schaamde voor dialect, of het zogenaamde “plat proaten”. Plat praten is echter heel wat anders, dat komt dichterbij platvloers en heeft niets te maken met dialect of streektaal. Gelukkig begint men meer en meer in te zien dat de oude streektaal niet verloren mag gaan. Je ziet ook steeds meer mensen lid worden van een dialectkring of schrieverskring. Dialect spreken is makkelijker dan dialect schrijven. Een foutje daarin is niet erg, immers hoeveel Nederlanders kunnen het Nederlands foutloos schrijven? Belangrijk is dat de oude taal in stand wordt gehouden. Het Twents is zeer oud. Daarom is het ook een taal waarvoor wij ons niet hoeven te schamen. Integendeel, wij moeten daar trots op zijn.

Lakse overheid

Ons dialect valt onder het Nedersaksisch taalgebied. Het Nedersaksisch is enkele jaren geleden als Europese minderheidstaal erkend. Nog niet lang geleden lasen we in de krant dat de Raad van Europa van mening is dat de Nederlandse overheid te weinig doet om de Nedersaksische streektalen, zoals het Twents en het Achterhoeks, te propageren. Bovendien heeft ze vastgesteld dat Nederland nauwelijks iets met die erkenning heeft gedaan. De provincies zijn onvoldoende aangemoedigd om financieel bij te dragen aan de promotie van het Nedersaksisch en er is geen wettelijk kader gevormd voor de bescherming ervan. Ook de regionale en lokale overheden doen te weinig om het gebruik van de streektalen te stimuleren.

De Raad van Europa heeft de Nederlandse regering gemaand met een landelijk taalbeleid te komen om daar verandering in te brengen.

Oude Saksische woorden

Een paar voorbeelden van oude Saksische woorden noemen we alvast, om een indruk te geven hoe ze verschillen van het Nederlands:

Miegempe = mier, Mangs = soms, Knief = knipmes, Bokse = broek, Kateeker = eekhoorn, Geetling = merel.

De Motorbolle

Zoas altied as't mooi weer was, zat Jan Hendrik boet'n op de baanke. Leun'n op zie'n stok, zo noe en dan 'n stroale van ziele of met'n, want proem'n deed e nog altied, kekke noa 't verkear det een eindje veerder oaver de weg roaz'n. Met ziene zesennegentig joar was hij nog good bie, mear 't beenwaark wil neet zo good mear met. De kraante kanne nog leazen zonder bril en op de boerderieje, den bin'nkort a wier oavergeet noar zienne kleinzunne, geet um nog niks mis.

Jan Hendrik weet 't nog as de dag van gister det de K.I. van de grond kwam. De tied van de motorbolle was an e brokk'n. Hij mut nog stilkes lach'n bie de gedachte oaver die verhalen van de eerste tied. "De koo steet in de schöppe en doar is ne spieker vuur de klere". De leu most'n ears an de gedacht'n wen'n dat ze neet mear met de koo noar de bolle hoo'm te goan. Jan Hendrik weet 't nog good. De eerste bolle, Mina's Joost 9, ston bie de KI vereniging in Almelo. Det ging een zetje good, mear hier kreeg'n ze het geveul det ze an de achterste memme lean. De boer'n hier veul wat vuur een eigen vereniging, ok Jan Hendrik was doar vuur. Op eigen beene stoan. Die vereniging kwam in Hoolt'n. De eerste bolle die ze ankocht'n het'n Koen. Jan Hendrik nemt nog ne nije proeme tabak. Het smaakt um nog good. Op de weg toetert een melkauto. Doar steed ok al ne vrömden naam op. Iets met Freeslaand. 't Zal wal zo mut'n. Jan

Hendrik stek ziene haand op, want de chauffeur is 'n vriejer van ziene kleindochter.

Kunstmatige inseminatie (de motorbolle in actie)

Ziene gedacht'n goat terugge noar de begintied van de K.I. Noar det op eigen beene stoan. Later heffe wal is edach of het wal een juuste beslissing is ewes. As hij zeet welke bol'n as ze noe gebroekt en woar ze oaveral vandan komt, krigge wal is het geveul dat 't better ééne had kun'n blieven. Tegenswoordig mut alles groter wod'n.

Wat is 't er vulle veraandert in de loop der joaren. Op zied van 't hoes steet noe ne groot'n ligboxenstal. In ziene begintied melk'n ze twaalf beeste, noe stoat er roem negentig. Melk'n doot ze zelf ok al neet mear. Doar heb ze een soort electricse kearls vuur. Robots neumt ze die. Hij mut toogeev'n , de beeste brengt mear op as vroger. In ziene tied was veerdoezend liter per koo vólle, noe proat ze al oaver acht- tot tiendoezend liter. Och hij veendt het wal good, het et'n en dreenk'n geet er wal umme duur. Toch zol hij 't neet an edurfd heb'n. Zie proat noe oaver ton'n en miljoen'n zoas ze vroger oaver een dubbeltje kuier'n. Hij weet zeker dat um vroger mear van de boerderieje heur'n as ziene kleinzunne straks. 't Zal wal zo mut'n.

Die oole tied

Dan goat ziene gedacht'n wier noar vroger. Hij betrapt zich erop dat e dit de leste tied wal vaker dut. Neet dat die oole tied noe zo good was, mear um daj neet better wist'n red'n ie oe der met. Zo was het ok in de begintied van de K.I.

As de motorbolle kwam, had e nog effen tied um te proat'n. Doar schöt um te bin'n, de eerste motorbolle, inseminator mut e zeg'n van ziene kleindochter, was Hendrik Jan van de Kruder. Den reed de eerste tied nog op ne motor. Den had ok nog een betje verstaand van vee. Mear de motorbolle kump ok neet mear. Ziene kleinzunne heft det insemineren zelf eleerd. Doar steet noe zonne tonne met reetjes, waorin zoad zit van verschillende bol'n. Doar is al wat bie det kump oet Amerika. Van die zwarte Holsteners. Jan Hendrik is ter nog neet zo kapot van. Zie geeft ne hoop melk mear as e offe melkt beent, blif ter net völle oaver.

Jan Hendrik steet op en waandelt langzaam noar'n stal. Hij mag nog gearne eff'n noar de beeste kiek'n. Vrogger in'n stal met stro stond'n ze der wal mooier bie, mear in dis'n stal kan det neet mear, zeg ziene kleinzunne. Doar steet nog ne afstamming van Dora. Hoevulst'n weet hij neet, wal een eind oaver de honderd. De stammoder hef hij indertied nog ekocht op de koole maark in Deventer. Toen ken'n hij alle beeste nog bie naam. Noe hebt ze allemoale een nummer. Tegenswoordig kiekt ze in'n computer en dan kunt ze alles zee'n. Wanneer as ze bollig is, wanneer asse mut kalv'n, woervulle melk asse hef egeven. Het geet um helemaole boav'n de pette.

Langzaam löppe terugge noar ziene baanke. Er is völle veraandert en doar zal nog wal völle mear veraander'n. Pas heffe nog eleaz'n dat er een keenderzesling geboor'n is. Had iets met hormonen te maak'n. Noe proat'n ze oaver kloon'n en det soort dinge. Bie de beeste beent ze ok al met embryo's an de gange. As't op'n doer mear in de haanne hoolt. Langzaam dommelt Jan Hendrik effen weg. Joa as...

Oude foto

Dat er in Markelo zoveel foto's zijn waarop personen voorkomen die onbekend blijven, blijkt uit het feit dat we tot nu toe nog slechts een keer een reactie kregen op een oude prent. We vestigen nu dus onze hoop op deze publicatie. Wie kent de personen op deze foto en/of waar is deze genomen? We zien naar uw informatie uit.

Wachtmeester Beunk vertelt over de tweede wereldoorlog

Ieder jaar worden op 4 mei de in de tweede wereldoorlog omgekomen verzetsmensen uit Overijssel herdacht bij het monument op de Markelose berg. Hun namen staan in de drie zuilen gebeiteld. Er worden kransen gelegd om onze dankbaarheid en bewondering voor hun moed te tonen.

Vooraf de jeugd zal zich moeilijk kunnen indenken wat deze mensen deden in de oorlogstijd en waarvoor zij hun leven hebben gegeven.

De gevallen kunnen geen antwoord geven op de vele vragen die bij ons opkomen. Om toch meer inzicht en achtergrondinformatie te verkrijgen hebben we contact gezocht met een van de verzetsmensen in en rond Markelo en hadden we een gesprek met de heer Beunk uit Almelo.

De heer Beunk

is op 23 april 1920 in Almelo geboren. Zijn vader was daar wethouder. Op 1 juni 1941 komt hij vanuit Goor als marechaussee naar Markelo. Hij is niet getrouwd en neemt in Markelo een kosthuis. Hij doet hier dienst met de veldwachters Van Hemert en Steen.

Omdat hij weinig meer te maken heeft met de disciplines van de marechausseekazerne aan de Iependijk in Goor, kan hij vrij zelfstandig functioneren.

Het is in de oorlog dat hij, ondanks zijn risicovolle verzetswerk, in het huwelijk treedt en samen met zijn vrouw in Markelo gaat wonen.

Nu woont het echtpaar in Almelo en geniet in vrij goede gezondheid van hun oude dag.

De heer Beunk is een boeiend verteller, die zeker in de oorlog veel heeft meegemaakt, waarover hij nog niet alles kan en wil zeggen. We geven zijn verhaal beperkt weer.

Hoe het begon:

Persoonsbewijzen.

Eind 1941 kwam ik in aanraking met het verzet. Er werd een beroep op mij gedaan door Hans Wanrooy, die op het gemeentehuis werkte, om jonge mannen die naar Duitsland moesten om te gaan werken aan een vals persoonsbewijs te helpen.

*Voorbeeld van een
Persoonsbewijs*

In een proces-verbaal van een zogenaamd vermist persoonsbewijs (iedereen die veertien jaar of ouder was, moest een bewijs bij zich dragen waarop zijn persoonsgegevens stonden vermeld, een pasfoto en twee vingerafdrukken) vulde ik een andere geboortedatum in, zodat die persoon buiten de leeftijdscategorie viel die opgeroepen werd. Namen en aantallen heb ik nooit bijgehouden, bewust niet omdat dat grote gevolgen zou kunnen hebben bij een eventuele ontdekking. Mijn ambtseed heb ik maar ondergeschikt laten zijn aan het verzet.

De organisatie van het Markelose verzet.

In het begin waren er maar weinig mensen waarmee ik contact had, bovendien wisten de verschillende groepjes weinig van elkaar. Via genoemde Hans Wanrooy werd ik met dokter Wanrooy (Bennie) in aanraking gebracht. Deze kende, door zijn beroep van huisarts en omdat hij een geboren Markeloër was, de bevolking door en door. Hij zorgde voor een ontmoeting met Geert Wondaal, alias Geert Grote en Jan Ebbekink. Geert was boerenknecht bij Ebbekink (Peurtje) om het vak te leren want hij wilde emigreren naar Zuid-Afrika om daar een boerderij te beginnen.

Geleidelijk groeide zowel die groep als ook het contact met groepen uit de buurt, wat tot gevolg had dat ook de activiteiten toenamen, zoals b.v. het onderbrengen van onderduikers. Later noemde de Sicherheitsdienst (Duits onderdeel van de SS) de boerderij van Ebbekink: 'Hauptquartier von Eisenhower'.

Buisweerd.

Dicht aan de grens met Markelo en Holten ligt de boerderij Buis weerd in Laren (Gelderland). In de oorlog was daar een belangrijk hoofdkwartier voor de verzetsmensen uit de omgeving. De familie Kolkman verleende onderdak aan hen, het had later grote gevolgen voor deze familie.

Hier kwam ik in contact met Kees (Arend) Schippers. Dat dit alles niet zonder gevaar was bleek toen Schippers en ik in september 1944 de villa Liduina in Zenderen bezochten om met Engelse officieren, die daar verborgen zaten, afspraken te maken over eventuele wapendroppings en dat een dag later dat huis door de Sicherheitspolizei werd overvallen en opgeblazen.

Hoe 'gestolen' radio's toch niet vermist werden.

Hoewel het verboden was om naar de Engelse zenders te luisteren en die bovendien door de Duitsers werden gestoord, was dit verbod blijkbaar niet afdoende. In mei 1943 werden alle radio's verbeurd verklaard en moesten de toestellen worden ingeleverd. Ik was belast met het toezicht op het transport van de radio's van Markelo naar Nijverdal en had ook wel gezien dat er prachtige exemplaren bij waren. Ik vond het jammer als die allemaal in Duitse handen zouden komen. De mensen in Nijverdal, die de toestellen in ontvangst moesten nemen, kenden gelukkig mijn naam al en wisten dat ik aan de goede kant stond. Zij waren medewerkers van de PTT en telden alles wat maar afkomstig leek van een radio voor vol mee. Per vracht werden ruim dertig radio's onderweg uitgeladen. Er zullen ongeveer vijf à zes van deze transporten hebben plaatsgevonden. De chauffeurs van de vrachtwagens, die uit Rotterdam afkomstig waren, kregen als 'zwijggeld' een radio mee naar huis. De getekende afleverbonnen waren volledig in overeenstemming met de administratie op het gemeentehuis, en heel wat mensen konden naar radio Oranje blijven luisteren.

Trammelant bij het Wapen van Markelo.

Het was op een zondagmiddag dat bij café Smit een vechtpartij ontstond tussen Duitse soldaten en enkele plaatselijke jongens. De laatste waren aan het biljarten toen de soldaten zeiden dat

zij ook gebruik wilden maken van de biljarttafel. Hieraan werd geen gehoor gegeven en de Duitsers probeerden de keus te bemachtigen. De schoonzoon van Smit, Puk genaamd, sloeg toen een van de Duitsers zodanig op zijn hoofd dat deze korte tijd gevloerd werd. De soldaten, die behoorlijk gedronken hadden, grepen hun geweer om af te rekenen met Puk. Maar deze wist te ontkomen via de achteruitgang en vluchtte de Markelose berg op. De Duitsers gingen schietend de straat op om hem te zoeken. Ik werd gewaarschuwd en ging naar café Smit. Daar trof ik de opgewonden Duitsers aan en nam ze mee naar het politiebureau, dat nog gevestigd was bij huize Groeneweg aan de Bergweg. Inmiddels was daar ook collega Steen gearriveerd. We hebben daarna de Grüne Polizei in Arnhem gewaarschuwd.

Uit het procesverbaal dat die zondagmiddag is opgemaakt

Protokoll über Ruhestörungen in der Gemeinde Markelo am
Sontag 10 augustus 1941

Am Sontag den 10 augustus 1941, Nachmittags etwa 16.45 befand ich, Bastiaan Groeneweg, Wachtmeister des obengenannten Posten, mich beim Ueberwachung in der "Groote"-strasze in der Gemeinde Markelo.

In dieser Strasze spazierten am diesen Augenblick....

Ich sah einen Mann, der mich später vorkam C.G. Broekman zu heissen, die Grootestrasze hineinlaufen und dann den Kirchenplaz aufgehen. Der Unteroffizier rief diesen Mann etwas zu,...

Dieser Schusz war nicht in die Luft abgefeuert worden, sondern recht vorwärts, wie es auch aus der Beschädiging der Mauer – etwa 156 Centimeter über das Straszenprofil – zu sehen ist...

Omdat het nog een tijdje zou duren eer die ter plaatse kon zijn, stonden we met de soldaten buiten te wachten op hun komst. Een jonge onderofficier begon, onder invloed van de alcohol, praatjes te krijgen en zei met stemverheffing: 'Ich woll sterben für mein Führer'. Ik heb hem uitgenodigd dat maar ter plaatse te doen. Later is gebleken dat het voor de betreffende Duitsers grote gevolgen heeft gehad. Zij hadden opdracht om één van de zoeklichten bij het Twentekanaal te bemannen en dat hadden ze, zonder iemand, achtergelaten om een middag in Markelo te gaan stappen. Ze werden dan ook prompt naar het Oostfront gestuurd. Voor Puk had dit voorval verder geen gevolgen.

Wapendroppings.

Springstoffen en wapens waren grotendeels afkomstig van droppings door geëllieerde vliegtuigen. Bij twee van die droppings, die plaats vonden in de omgeving van Markelo, ben ik betrokken geweest. Eén was op de Borkeld en één bij Buisweerd.

Hierover meer in het volgende nummer.

Oud nieuws

7 maart 1912 Op de Meartenmaark van vrijdag jl. bestond de gehele aanvoer uit 9 paarden, 6 koeien, 2 drachtige varkens en 1 wagen met biggen. De handel had weinig of niets te betekenen. 's Avonds was het vrij druk in de tapperijen van jong volk en een "oude bekende" maakte het zo lastig dat de politie hem eenigen tijd opborg in het arrestatielokaal, terwijl er 2 de gelegenheid zal worden geboden nog eens te komen nazingen voor den Kantonsrechter. Het vroeger reeds genoemde troepje uit den Achterhoek en Dijkerhoek had (na taptoe) post gevat bij het erve "hid-dink" in den Dijkerhoek, kennelijk met het doel B. uit Elsenerbroek, die naar de dochter des huizes kwam vrijen, eens onderhanden te nemen of, wat al meerdere malen is gebeurd, diens

fiets vernielen, ten minste een paar moeten zo met het geopend mes hebben gespeeld. We hoorden dat de bewoners van gemeld erve, een der belhamels een voetbad heeft toegediend in de gierput.

Van dierenvel, via klederdracht naar luxe mode

Een verhaal over klederdrachten kun je niet simpel beginnen met te beschrijven hoe op verschillende plekken in ons land, met name in deze streek, die kleren er uitzien. Daar gaat een heel lang en boeiend verhaal aan vooraf. Dat verhaal begon allemaal héél lang geleden...

Mode van de rendierjagers

Zo'n dertienduizend jaar geleden waren rendierjagers de oudste bewoners van Nederland. Komende vanuit de Scandinavische landen sloegen ze zo af en toe hun tenten hier op. Het waren nomaden en ze volgden hun noodzakelijke levensonderhoud: het rendier. Alle delen van dit dier werden gebruikt. Het vlees als voedsel, de huid als materiaal om tenten, dekens en kleding van te maken. Messen werden van hun botten gemaakt en met darmen werden de huiden tot tent genaaid. De eerste kleding in

Familiehuis van het trechterbeker-volk met spinende en graan malende vrouwen. Hier ziet u de simpele klederdracht.

zowel Noord-Europa als Noord-Amerika was zowel simpel als uniek. Je nam de huid van een beer of rendier, sneed een deel

van de voorpoten af en drapeerde de huid zodanig om je heen dat de rest van de voorpoten mouwen werden en de kop een capuchon. Met name de Indianen waren hier heel bedreven in. Nu maken de Indianen van Noord-Amerika hun kleding nog steeds van koeienhuid, waarbij ze de vorm van de huid zoveel mogelijk intact laten. Uit die eenheid van vorm en functie groeide onze gevarieerde huidige mode.

Het beeld dat wij over de kleding van vroeger hebben is dat van de Batavieren, die in simpele beestenvelletjes de Rijn kwamen afzakken. Antieke schoolboekjes zullen daar wel debet aan zijn. Ze gaven echter een valse voorstelling van zaken. In de Romeinse tijd en al ver daarvoor hadden de mensen die toen Europa bewoonden, al een hoge graad van perfectie bereikt in hun kledingcultuur. Ook was er toen een levendige handel tussen de verschillende streken. Die verscheidenheid in kledingvormen bereikte niet de afgelegen gebieden. Hier werd alle kleding zelf gesponnen, geweven en genaaid. Vrouwen droegen omstreeks die tijd vaak een jurk van een rond geweven lap stof. Mannen kleedden zich in een soort broek waaraan soms voeten waren geknipt. De snit van de vrouwenkleding was waarschijnlijk van Griekse afkomst.

Zestiende eeuw

Wij maken een sprong voorwaarts en gaan naar de 16^e eeuw. Tot die tijd was de kleding van de werkende klasse gedurende vele eeuwen tamelijk gelijk in kleur en stijl, kleurstoffen werden nauwelijks gebruikt, of bestonden uit aftreksels van planten, in het bijzonder buiten de steden. Omstreeks de 16^e eeuw bestonden een aantal kledingtypen naast elkaar: adel en geestelijkheid droegen andere (vaak als hofkleding voorgeschreven) kleding dan kooplieden, boeren, vissers of ambachtlieden en hun vrouwen. In die periode leefden in vele dorpen en streken de mensen veelal in een isolement. Verandering in kledingmode ging dan ook veel langzamer dan in de stedelijke gebieden. De bewoners kregen de informatie over mode meestal via doortrekkende

reizigers en handelslieden. Vaak waren de plattelandsbewoners te arm om kleren, die nog niet versleten waren, te vervangen omdat ze ouderwets werden. Als de stadse mode op het platteland werd gevolgd, gebeurde dat dus veel later en dan alleen in die details die men mooi of praktisch vond of erg belangrijk achtte als statussymbool.

Vaak was de kleding ook helemaal aan het beroep aangepast, zoals die van de Urkse en Volendamse mannen, die eeuwenlang vissers waren geweest waarvan de kleding voetvrij, warm, waterafstotend en winddicht was. Het verschil in welstand tussen Zeeland, Holland en Friesland aan de ene kant en Drenthe en Brabant anderzijds had ook gevolgen voor de kleding. In Drenthe en Brabant was kleding en versiering tot de eenvoudigste onderdelen beperkt.

*Periode 1800 – 1870 in
Deventer
Kleding van de gegoede
burgerij. Zij draagt een
grijze jurk met op haar
hoofd een kapje.*

Aan het einde van de 18^e eeuw veranderde er van alles in Europa, met name op het gebied van natuurwetenschappen, filosofie en geneeskunde. Door de veelvuldige oorlogen bleef ook haast

geen grens dezelfde, waardoor het nationaal bewustzijn opleefde. Gelijktijdig daarmee kreeg men ook belangstelling voor aard en verschijningsvormen van mensen in andere landen.

De streekdracht beleefde haar grootste bloei in de 19^e eeuw met hoogtepunten in verschillen en soorten in het begin van de 20^e eeuw. Ook in deze streek kwam er verandering in de klederdracht. Dit kunnen wij het beste zien aan de kostuums van de leden van de Folkloristische Vereniging Markelo. Deze dracht stamt uit de periode 1800 – 1850 en hierin is duidelijk de Franse invloed te ontdekken.

Een jonge boerendochter uit Markelo, Aaltje Kloots, geboren 20 juli 1857, overleden 18 juli 1884

De groeiende welvaart in de 19^e eeuw is waarschijnlijk ook een oorzaak van het uitgroeien van zovele streekdrachten. Dit werd mede veroorzaakt door de industriële revolutie die kans zag om

goedkoper stoffen te vervaardigen, zodat het mogelijk werd om meer met kleding te variëren.

Werkkleding boerenvrouwen, periode 1900 - 1930

In het volgende nummer zullen wij nader ingaan op de klederdrachten in Markelo en omgeving.

Bibliografie: Klederdrachten door Constance Nieuwhoff e.a. en Kijken naar klederdrachten.

Oud nieuws

12 augustus 1909. Tijdens het hevige onweer, dat zich ongeveer half zes uur Maandagnamiddag j.l. vooral boven de buurtschappen Elsen en Herike dezer gemeente ontlaadde, werd de woning van Huisken ("Teemker-Huusken") te Elsen door den bliksem getroffen, welke woning met den gehelen inboedel een prooi der vlammen werd. Het paard werd met veel moeite gered; een varken had zoveel geleden dat het moest worden geslacht; het hoornvee was in de weide. Ook is er nog f 200,- aan

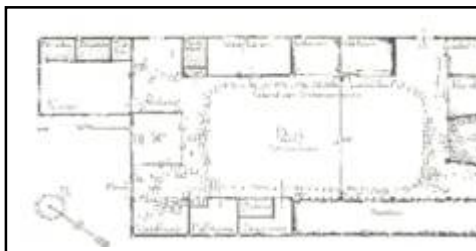
papieren verbrand. Een en ander was verzekerd voor f 1700,- welke aan de lage kant was. (Uit Twents Zondagsblad)

Leven en werken op de boerderij in het vroegere Markelo

De melkkamer, het domein van de boerin en de waskamer.

Zoals bekend leefden in het voormalige ‘lösse hoes’ de mens met zijn vee in een grote ruimte, niet door muren gescheiden. In het woongedeelte, altijd van de weg afgekeerd omdat aan de wegkant de brede inrijdeur geplaatst was, verbleef het gezin om de haard. Dat wat in het Twents het ‘boavenende’ heette, in het ‘nienende’, het benedeneinde, bevonden zich, zoals nu nog, de veestallingen. Mens en dier leefden in een open gemeenschap met elkaar en deze vormde tevens de werkgemeenschap. Uit hygiënisch oogpunt en qua comfort was deze manier van samenleven niet bepaald ideaal. Het was vaak de oorzaak van ondragelijke vliegenplagen in het woongedeelte. Hierin werd lijdelijk berust met de opmerking: *aj eene vleege dood sloat, komt d’er tiene op de groove*.

Het eten klaarmaken en het huis schoonhouden was geen dagvullende bezigheid en moeder de vrouw nam daarnaast volop deel aan het bedrijf. Als een Twentse boer zijn vrouw een compliment wilde maken, iets waaraan hij zich niet vaak te buiten ging, zei hij: *‘Ik hebbe ‘n best wief, ‘t wark is d’r nog neet of’*.

*Plattegrond
Boerderij met
melkkamer en
waskamer*

Het 'lösse hoes' was in de lengterichting verdeeld in drie gedeelten: een hoger middengedeelte (de deel), plm. drie tot vier meter hoog tot aan de onderkant van de balken, waarnaast aan weerszijden lagere afdelingen. Aan de ene korte zijde van de deel de grote deeldeuren (de niendeure), waardoor de oogstwagens binnen konden rijden, aan de andere korte kant (het woongedeelte) bevatte de gevel een huisdeur (de boavendure) en vanaf omstreeks 1800 normale woonhuisramen.

In het lage deel naast de woonruimte lag als regel de waskamer, een open ruimte voor de reiniging en berging van vaatwerk. Die wasruimte was dus vlak bij de boavendure en daardoor ook dicht bij de put, die zich pal voor het huis bevond, zodat het benodigde water bij de hand was.

Ouderwetsse tuimelkarn die met handkracht werd aangedreven. Voorloper van de karn zoals die later in de zuivelfabrieken in gebruik was

Het karnen in deze ton was een zwaar en vermoeiend karweikarwei.

Het karnen gebeurde meestal in de waskamer.

Naast de waskamer lag de melkkamer, later ook wel een soort ondiepe kelderkast. De melkkamer was uit hygiënische overwegingen een geheel afgesloten ruimte. Hier werden boter, brood, eieren en andere etenswaren opgeborgen. Ook de keulse potten met ingemaakt vlees en groenten waren er opgesteld. Het beheer van al dit lekkers was voorbehouden aan de boerin zelf. Anderen mochten deze ruimte niet betreden.

In de waskamer, die naar de kant van het woongedeelte geheel open was, stonden de melkbussen, emmers, de boterkarn, hing het lepelrek, er stonden een aantal bonte schotels en er waren een paar droog- en handdoeken. De graad van zindelijkheid van de boerin viel uit de toestand van de waskamer en de melkkamer af te leiden.

In later jaren bevond zich in de waskamer ook de zogenaamde koelbak, een vaak uit Bentheimer zandsteen vervaardigde bak, waarin de melkbussen in water geplaatst werden teneinde het zuur worden van de melk te voorkomen. Die koelbak deed ook wel dienst als een soort badkuip. In de oogsttijd, als de boer wel erg bezweet en smerig was, nam hij op zaterdagavond wel eens een bad in de koelbak. Ook gaan er verhalen dat in vroeger tijden het boerengezin de enorm grote paardenkrib als bad gebruikte. We hoeven ons geen overdreven voorstelling te maken van het wassen en baden bij de vroegere generaties. Als er in die tijd een oude boer toevallig in het ziekenhuis belandde bleek er meestal een grote achterstand in te halen. Bezweek die patiënt dan was vaak de neiging van de naasten om de treurige afloop toe te schrijven aan het gewelddadige wassen, waaraan de man natuurlijk niet gewend was.

Het verschonen op zaterdagavond bleef meestal beperkt tot het aantrekken van een schoon hemd. In onze jonge jaren werden op zaterdagavond om vijf uur, ter aankondiging van het weekend, de kerkklokken geluid. Het gezegde was dan: 'Heur, de domi trekk't een aander hemd an'.

Om u een indruk te geven wat bovengenoemde kamers bevatten volgt hier een gedeelte van een inboedeltaxatie opgemaakt na

het overlijden van ene Gerrit Dengerink, op 30 augustus 1813 door notaris J.B. Solner uit Lochem, zodat het erfdeel van de minderjarige kinderen kon worden vastgesteld.

Daarin treffen we o.m. aan:

In de waskamer

27. twee koperen ketels een en dertig francs vijftig centimes	f. 31.50
28. een bakketrog zes francs dertig centimes	- 6.30
29. drie water emmers een francs negenentagtig centimes	- 1.89
30. twee waskeuren zes francs dertig centimes	- 6.30

In de melkkamer

31. twee melktonnen twee francs eenendertig centimes	- 2.31
32. een karne vier francs twintig centime	- 4.20
33. vier melkvaten een francs negenentagtig centimes	- 1.89
34. een leupen en melkemmer een francs zesentwintig centimes	- 1.26

Uit de verdere taxatie blijkt dat 100 gulden gelijk wordt gesteld aan 210 francs.

De waarde van de inhoud van beide kamers was dus ongeveer 25 gulden.

Paardekracht en tredmolen. Een combinatie om een karn, dorsmolen, etc. in beweging te zetten.

Vanuit haar plaats bij de open haard in het woongedeelte, waar de boerin zich meestal ophield, kon ze toezicht houden op de was- en melkkamer. Zo kon niemand er in of uitgaan zonder dat ze dat merkte.

Het karnen gebeurde met de hand door de boerin of, als er voldoende hulp in huis was, door een meid. Later kwam de karnmolen, die door een hond lopend in een verticaal rad werd aangedreven of d.m.v. de rosmolen, in gebruik. De boter was voor eigen gebruik of werd naar de markt gebracht.

Met de komst van de melkfabriek en gekoelde melkopslagtanks zijn al de oude voorwerpen tot museumstukken geworden.

Met dank aan J.Stoelhorst.

Stichting Foto en krant

Door de Folkloristische Vereniging Markelo, Stichting Museumboerderij Eungs Schöppe en de Stichting Heemkunde Markelo is de **Stichting Foto en krant Markelo** opgericht.

Het doel van deze stichting is: Het beheren en uitbreiden van het openbare foto- en krantenarchief van de voormalige gemeente Markelo, welke zij in bruikleen heeft gekregen van de nieuwe gemeente Hof van Twente, alsmede het beheren van de foto- en krantenarchieven van bovengenoemde verenigingen.

Bovengenoemde verenigingen, die deze nieuwe stichting hebben gevormd, vinden het van belang dat dit stukje culturele erfgoed (oude foto's en krantenknipsels) voor Markelo behouden blijft. Dit archief alsmede het archief van de Stichting Heemkunde is ondergebracht in de kelder van het gemeentehuis van de voormalige gemeente Markelo.

Op een nog nader te bepalen vaste dagen zal dit archief voor het publiek toegankelijk zijn.